

De Standaard

HERSENMIST

‘Ja, gij daar dingske, zeg het maar’

Joceline Vanheste voert als leerkracht godsdienst diepgaande, persoonlijke gesprekken in de klas. Na covid-19 herkende ze een leerling aan wie ze al jaren les geeft plots niet meer in de supermarkt. Corona tast niet alleen de longen aan, maar heeft het ook op de hersenen gemunt.

Nathalie Carpentier

Vrijdag 16 april 2021 om 3.25 uur

Onderzoekers brengen niet alleen hersenberoertes in verband met covid-19, maar ook ontstekingen van het hersenweefsel, waardoor je verward kunt zijn en je - bewustzijn kan dalen. © getty

‘Dagelijkse taken, die ik vroeger automatisch uitvoerde, lukken me sinds ik covid-19 kreeg soms amper nog’, vertelt Joceline Vanheste (47). Het gaat niet over grote gaten in haar geheugen, maar over subtiële storingen bij het koken, autorijden of met de computer werken.

Zoals toen collega’s haar tijdens haar ziekteverlof vroegen om een flyer voor de school te maken. ‘Ik ben heel punctueel. Als ze me zoiets vragen, hebben ze het normaal twee uur later’, vertelt Vanheste. ‘Nu zat ik voor mijn scherm en wist ik niet hoe te beginnen. Niet hoe ik een foto moest invoegen, het lettertype moest aanpassen, niets. Vroeger was dat een fluitje van een cent, nu leek het of ik nog nooit

met dat programma had gewerkt.’ Liever dan toe te geven dat ze het niet kon, bekeek ze urenlang instructiefilmpjes op Youtube. Als een echte beginnening. ‘Pas twee weken later was de flyer klaar.’

Normaal kookt ze met de Thermomix, nu weet ze vaak niet meer waar ze het water in moet gieten. Terwijl ze autorijdt, drukt ze soms de parkeerknop in waarop het alarmsignaal begint te loeien. Ze redt zich met stopwoordjes, zegt ‘dingske’ als ze de ijskast bedoelt. Haar kinderen vullen de woorden in waarop zij niet meer kan komen. Ze kan niet meer naar de winkel zonder een lijstje, anders weet ze ter plaatse niet meer waarvoor ze kwam. ‘Ik ben nog maar 47, geen 77 hé.’

‘Soms voer ik een telefoongesprek en weet ik halfweg het gesprek niet meer met wie ik aan het bellen ben en waarover’

Bart

Ex-covid-patiënt

Toen een kind haar onlangs groette in de supermarkt met ‘dag juf Joceline!’ wist ze niet hoe te reageren. ‘Ik heb aarzelend geknikt, gedaan of ik hem kende, maar ik had geen flauw idee wie dat was. Toen ik ’s avonds tegen mijn partner vertelde dat ik niet meer wist tegen wie ik gepraat had, kwam het plots terug. Het was een leerling aan wie ik al vijf jaar lesgeef. Zo confronterend. Daar heb ik echt van wakker gelegen.’

Tsunami aan hersenaandoeningen

Al te herkenbaar, vindt Bart, een sportieve veertiger uit Mechelen die om professionele redenen anoniem wil blijven. ‘In het begin geloofde niemand mij, ik vond het ook wat belachelijk.’ Tot zijn geheugen bleef haperen na zijn coronabesmetting. Hij kon niet op woorden komen. Reed met de auto naar een winkel waar hij niet moest zijn. Vroeg een collega om zijn sleutel, terwijl hij die net zelf gegeven had.

‘Het leek of ik dommer was geworden. Plots kon ik me voorstellen hoe iemand met beginnende dementie zich moet voelen. Het is heel eng. Je merkt dat er van alles fout loopt, maar je kunt er niets aan veranderen. Soms voer ik een telefoongesprek en weet ik halfweg het gesprek niet meer met wie ik aan het bellen ben en waarover.’

‘Hersenmist doet aan beginnende dementie denken: concentratie-stoornissen, minder goed onthouden, niet meer functioneren op hetzelfde intellectuele niveau’

Paul Boon

Neuroloog UZ Gent

Steeds meer onderzoeken waarschuwen dat ook een hele tijd na coronabesmetting patiënten kampen met tal van neurologische kwalen. Dat covid-19 het óók op de hersenen gemunt kon hebben, vreesden neuroloog Paul Boon (UZ Gent) en collega's in maart vorig jaar al. Het was bekend dat bij een zware griep epidemie een tot twee mensen per 100.000 ook neurologische complicaties krijgen. Na eerdere uitbraken van verwante coronavirussen, sars in Zuidoost-Azië en mers in het Midden-Oosten was er sprake van hersenproblemen bij 0,05 tot 0,2 procent van de besmette personen.

‘Chinese onderzoekers wezen er al vrij vroeg op dat het coronavirus meer herseninfarcten kon veroorzaken’, verduidelijkt Boon. ‘Wij bevestigden dat beroertes na covid-19 inderdaad frequenter voorkomen dan andere complicaties na virale infecties.’ Omdat veel patiënten met milde covid-19 minder proefden en roken, riepen ze in hun studie op plots verlies van reuk- en smaakzin te erkennen als belangrijke symptomen van covid-19.

Joceline Vanheste voelt zich fysiek beter, maar de geheugenproblemen houden aan. © Sebastian Steveniers

Intussen zijn we een jaar verder. Onlangs bleek uit een grootschalige data-analyse van meer dan 236.379 covid-patiënten in The Lancet dat een op de drie neurologische of psychiatrische problemen had. - Beduidend meer dan na griep. Ook al heeft de studie allerlei beperkingen, professor Boon waarschuwde eerder al voor een 'tsunami' aan hersenaandoeningen ten gevolge van covid-19.

Een forse term. ‘Als corona vergelijkbaar is met sars en mers, blijft het percentage patiënten met neurologische problemen klein in vergelijking met de longaandoeningen. Maar bij een pandemie op wereldschaal waarbij héél veel mensen besmet raken, spreek je toch al gauw over vele honderdduizenden, tot misschien wel enkele miljoenen mensen. Dat is veel’, zegt Boon.

Geen angstpsychose uitlokken

Onderzoekers brengen niet alleen meer hersenberoertes in verband met covid-19, maar ook ontstekingen van het ruggenmerg en het neuromusculair systeem of ontstekingen van het hersenweefsel, waardoor je verward kunt zijn en je bewustzijn kan dalen. Er zijn meldingen van encefalopathie: daarbij faalt vooral de cortex, de plek waar je persoonlijkheid en je redeneervermogen zit.

Ook verontrustend zijn patiënten die na covid-19 nieuwe psychoses krijgen of een delirium. Verlies van reukzin is het meest voorkomende neurologische symptoom bij milde covid, stond onlangs in een artikel in Nature Review, maar wijzigingen in hogere mentale functies zijn belangrijker bij patiënten die in het ziekenhuis zijn opgenomen.

‘Er zijn ook heel wat meldingen van hersenmist’, zegt Boon. ‘Een vaag begrip. Mensen die weken tot maanden nadat ze covid-19 hebben gehad niet meer normaal functioneren. Ze hebben concentratiestoornissen, kunnen minder goed onthouden, functioneren niet meer op hetzelfde intellectuele niveau. Een syndroom dat aan beginnende dementie doet denken. Daar is nog geen bevestiging voor gevonden, maar onderzoekers zijn er wel bang voor.’

De studie in The Lancet stelt onomwonden dat ongeveer 0,5 procent van de covid-patiënten symptomen van dementie ontwikkelde. Boon hoedt zich voor die term. ‘Dementie is geen acute ziekte en je kunt niet uitsluiten dat iemand voordien al symptomen had en dat covid-19 die misschien getriggerd heeft.’ Hij wil vooral niet bijdragen aan een angstpsychose.

Maar ook Boon maakt zich zorgen over de mogelijke cognitieve impact van een coronabesmetting. 'We zien veel patiënten die zich na-dien niet meer de oude voelen.' Boon en zijn medewerkers nemen deel aan een Europees onderzoek dat covid-patiënten bestudeert, hij buigt zich vooral over de cognitieve problemen. 'Dat zijn de moeilijkste, maar ook de meest intrigerende situaties. We willen weten wat er nu juist fout loopt.'

Tot nu ontdekten ze vooral wat niet meespeelt. 'Op hersenscans zien we geen massieve destructie van het brein. Dat kan het dus niet verklaren, het is wellicht veel subtieler. Wat ook bizar is: de ernst van cognitieve klachten hangt niet noodzakelijk samen met de ernst van de covid-infectie. Sommige mensen zijn nooit echt ziek, testen alleen positief en krijgen weken later toch klachten.'

Nu onderzoekt Boon met neuropsychologische tests hoe goed hun cognitieve vaardigheden zijn en ze testen hun elektrische hersenactiviteit om te kijken hoe goed hun breinnetwerk functioneert. 'We willen zien of we bij mensen met klachten ook echt functionele stoornissen kunnen aantonen en dan begrijpen hoe dat komt.'

Via de neus?

Dat is de hamvraag: hoe kan een virus dat vooral de longen aantast ook hersenproblemen veroorzaken? De eerste plek om te zoeken, lijkt de neus. Want veel patiënten met een milde coronabesmetting melden dat ze slechter ruiken of proeven. Twee zintuigen die in de hersenen aan elkaar gekoppeld zijn. 'Het brein zit veilig ingepakt in een hersenvlies', legt Boon het mechanisme uit. 'Dat is een stevige zak die beschermt tegen invloed van buitenaf, maar enkele zwakke plekken heeft. Van herpes weten we dat het via de reukzenuw de hersenen kan binnendringen. Misschien deed sars-CoV-2 dat ook wel.'

Intussen lijkt dat minder waarschijnlijk dan gedacht, zegt Boon. 'Een hersenautopsie bij enkele overleden covid-patiënten heeft wel in enkele gevallen coronavirussen in het brein aangetroffen, maar niet

voldoende om het te verklaren. Het blijft een beetje een mysterie waarom de reuk en de smaak worden aangetast.'

Een tweede hypothese is dat het virus via het longslijmvlies in de bloedbaan komt en via aantasting van de bloedvaten rechtstreeks in het brein belandt. 'Dan kan je een soort ontstekingsreactie krijgen. In sommige gevallen zo excessief dat het eigen weefsel vernietigd wordt. In de longen van covid-patiënten is dat mechanisme goed beschreven. Maar ook hier zijn erg weinig patiënten met massaal afsterven van weefsel in de hersenen gevonden. Dus ook die verklaring lijkt weinig waarschijnlijk.'

Griep en mazelen

Een derde hypothese is dat bij een infectie de antistoffen zich in de eerste fase tegen de indringer – het coronavirus – richten, maar in een tweede, latere fase tegen het eigen weefsel, in dit geval de hersenen. 'Dat hebben we bij de griep al gezien en is ook bij de mazelen gekend', zegt Boon. 'Het is niet onmogelijk dat zoiets bij covid ook gebeurt.'

Het idee groeit dat vooral een ontstekingsproces aan de basis ligt, besluit een artikel in Nature Review, maar uitsluitsel is er nog lang niet. Laat staan dat er een duidelijke oplossing is.

Joceline Vanheste voelt zich fysiek intussen beter, maar de geheugenproblemen zijn niet voorbij. Na de paasvakantie gaat ze weer aan de slag na enkele maanden ziekteverlof. Ze kijkt ernaar uit, maar is ook ongerust. 'In de klas voer ik diepgaande, persoonlijke gesprekken met mijn leerlingen. Dat vraagt vertrouwen. Wat als ik niet meer op hun naam kom en moet zeggen: ja gij daar, dingske, zeg het maar. Dat gaat toch niet?'

Verschenen op vrijdag 16 april 2021